

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Кочерга Микола Миколайович

053 «Психологія»

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО СВІДОМОГО ВИБОРУ
МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ**

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою «Психологія»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Гриньова Н.В.

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО МАЙБУТНЬОГО ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ

1.1. Основні підходи до вивчення готовності старшокласників до вибору майбутньої професії

1.2. Психологічні критерії сформованості готовності старшокласників до усвідомленого вибору професії

1.3. Психологічний супровід формування готовності старшокласників до вибору майбутньої професії

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ СТАРШОКЛАСНИКАМИ

2.1. Методи і методики дослідження

2.2. Результати дослідження готовності до здійснення вибору майбутньої професії

2.3. Програма формування готовності до здійснення вибору майбутньої професії

Висновки до другого розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Одним із головних життєвих виборів, які має вирішити молодь, є вибір професії. Головна ж складність у такому виборі полягає в тому, що його звичайно доводиться робити навмання. Як правило, не вдається на власному досвіді пізнати, що являє собою професія, якою плануєш в майбутньому оволодіти. Найчастіше виходить так: молода людина спочатку вибирає спеціальність, витрачає на це роки, а потім, спробувавши себе в роботі, починає розуміти наскільки вона їй подобається. Або навіть і не пробує, оскільки з'ясується, що за обраною спеціальністю вільних робочих місць на ринку праці взагалі немає. Тоді приходить розчарування в тому, що роки напруженого навчання в освітньому закладі пройшли марно, а обрана професія не приносить ні морального ні матеріального задоволення. І щоб не опинитись в подібній ситуації кожному випускнику школи потрібно підходити до професійного самовизначення виважено, осмислено, професію вибирати свідомо.

Психолого-педагогічним та організаційним основам підготовки молоді до вибору майбутньої професії присвячено праці відомих вчених: Є. Климова, С. Чистякової, М. Захарова, Г. Костюка, В. Мадзігона, В. Сидоренка, М. Тименка, В. Синявського, М. Янцура та ін. Слід зазначити, що якщо у попередні десятиліття переважно досліджувалися проблеми, пов'язані з підготовкою учнів до вибору робітничих спеціальностей, то в останній час чільне місце посідає вивчення проблем вибору школярами професій в умовах профільного навчання (О. Мельник, М. Піддячий, Д. Закатнов, Н. Побірченко, І. Сотніченко, М. Піщалковська та ін.). На думку вчених, які займаються проблемою самовизначення учнів у різних сферах життєдіяльності, цей процес надто розтягнутий і характеризується «інфантильно незрілим» ставленням дитини до власного майбутнього, недостатніми адаптованими здібностями й можливостями включення в

доросле життя, невідповідністю особистісних очікувань і очікувань суспільства.

Сучасний рівень розвитку суспільства ставить нові вимоги щодо підготовки випускників шкіл до життя і майбутньої професійної діяльності. Це пов'язано з рядом різних обставин: по-перше, світ професій є сьогодні надзвичайно динамічним і мінливим: щороку з'являється близько п'ятсот нових професій і спеціальностей; по-друге, особливістю сучасного світу професій є те, що на зміну монопрофесіоналізму приходить поліпрофесіоналізм. Це означає, що людині потрібно прагнути оволодіти не однією-єдиною професією, а кількома суміжними спеціальностями в межах професії.

Проблема готовності до вибору професії досліджено у працях Ю.В. Казелецького, О.І. Ларічева, Д.А. Леонтьєва, Н.Ф. Наумова, О.В. Овчиннікова, Н.В. Пилипко, І.А. Ревін, Г.М. Солнцевий, Є.В. Шелобанової та ін. Питання психологічного супроводу формування готовності до вибору майбутньої професії є предметом таких досліджень вчених, як О.І. Влазньов, Д.С. Єрмаков, Є.А. Клімов, Л.М. Мітіна, Т.Г. Новікова, Г.Д. Петрова, М.С. Пряжніков, Г.В. Резапкіна та ін.

Мета дослідження – визначення готовності старшокласників до усвідомленого вибору майбутньої професії та розробка психологічного супроводу процесу професійного самовизначення.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз стану проблеми психологічного супроводу формування готовності старшокласників до усвідомленого вибору майбутньої професії.

2. Розкрити сутність понять «усвідомлений вибір професії», «готовність до вибору професії», «психологічна супровід».

3. Виділити компоненти, критерії та рівні сформованості готовності старшокласників до усвідомленого вибору професії.

4. Розробити програму психологічного супроводу формування готовності старшокласників до усвідомленого вибору майбутньої професії, що забезпечує свідомий, професійний вибір старшокласниками.

5. Розробити рекомендації щодо оптимізації процесу психологічного супроводу готовності до усвідомленого вибору майбутньої професійної діяльності.

Об'єкт дослідження – процес формування готовності старшокласників до усвідомленого вибору майбутньої професії.

Предмет дослідження – психологічний супровід формування готовності старшокласників до усвідомленого вибору професії.

Методи дослідження:

- теоретичні методи: теоретичний аналіз наукових джерел, узагальнення, аналіз, синтез, порівняння, систематизація, класифікація.
- емпіричні методи: «Мотиви вибору професії» (за С.С. Гріншпуном); Анкета «Ким бути?» М.С. Пряжникова; «Карта інтересів» (за А.Є. Голомштоком); Тест визначення типу особистісної спрямованості за Дж. Голландом; Методика вивчення особистісної спрямованості В. Смікала та М. Кучера; Тест інтересів та нахилів (С.І. Вершинін); Опитувальник професійної готовності (ОПГ) Л.М. Кабардова.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося з лютого по травень 2021 року на базі закладу загальної середньої освіти № 14 м. Умань, серед учнів 10–11 класів. В дослідженні взяло участь 67 осіб (32 дівчини та 35 хлопців).

Теоретичне значення роботи. Систематизовано теоретичні підходи до розробки психологічного супроводу у контексті формування готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії; уточнено зміст понять «психологічний супровід», «усвідомлений вибір», «готовність», «готовність старшокласників до усвідомленого вибору майбутньої професії»; виявлено компоненти та підкомпоненти готовності старшокласників до усвідомленого вибору професії, а саме: особистісно-цільовий компонент, що поділяється на

мотиваційно-ціннісний та емоційно-вольовий підкомпоненти, інформаційно-гностичний компонент, що включає пізнавальний та операційний підкомпоненти, а також рефлексивно-оцінний компонент, до складу якого входить когнітивний підкомпонент.

Практичне значення роботи полягає в розробленні програми психологічного супроводу формування готовності старшокласників до усвідомленого вибору майбутньої професії, яка може використовуватися в практичній діяльності шкільного психолога.

Апробація дослідження. Результати дослідження було представлено та обговорено на ІХ-тій Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Наукові психологічні дослідження і розробки молодих вчених», 29–30 жовтня 2020 року, м. Умань та Х-тій Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Актуальні питання психології: теорія, методика, практика» 25–26 жовтня 2021 року, м. Умань.

Публікації.

1. Кочерга М.М. Оптимізація психологічного супроводу готовності до вибору майбутньої професійної діяльності старшокласниками. *Наукові психологічні дослідження і розробки молодих вчених* : збірник матеріалів ІХ-тої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, 29–30 жовтня 2020 р. / гол. ред. Сафін О.Д. Умань. С. 56–57.

2. Кочерга М.М., Гриньова Н.В. Компоненти усвідомленого вибору майбутньої професії старшокласниками. *Актуальні питання психології: теорія, методика, практика*: збірник матеріалів Х-тої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, 25–26 жовтня 2021 р. / гол. ред. Сафін О.Д. Умань. С.67–68.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Містить 7 таблиць.

Висновки. Готовність до усвідомленого вибору майбутньої професії являє собою особливий стан, особистісний конструкт, побудований на основі усвідомлення своїх суб'єктних якостей (властивостей, інтересів, здібностей,

схильностей, світоглядних відносин, сенсожиттєвих орієнтацій, мотивів, потреб тощо). В умовах загальноосвітньої школи психологічний супровід забезпечує успішне формування готовності старшокласників до усвідомленого вибору майбутньої професії. Критеріями, які визначають готовність старшокласників до усвідомленого вибору професії є:

– в особистісно-цільовому компоненті – наявність ціннісних орієнтацій та індивідуально виражених цілей, мотивів, пов'язаних з подальшим способом отримання майбутньої професії, самостійність, ініціативність, задоволеність від наявності обґрунтованого професійного плану;

– в інформаційно-гностичному – готовність та прагнення отримувати, шукати та переробляти інформацію про світ професій; оволодіння знаннями, вміннями та навичками для освоєння тієї чи іншої обраної професії; сформованість умінь прогнозувати майбутню професійну діяльність, моделювати всілякі трудові ситуації з урахуванням особливостей обраної професії;

– у рефлексивно-оцінювальному компоненті – самооцінювання, знання своїх нахилів, здібностей, індивідуальних якостей, володіння способами самодіагностики та саморозвитку, знання різноманіття світу праці та професій; необхідності професійного вибору відповідно до своїх бажаннями, схильностями та здібностями.

Розроблено та реалізовано програму психологічного супроводу формування готовності старшокласників до усвідомленого вибору майбутньої професії, що забезпечує свідомий, професійний вибір старшокласниками.

Проведене дослідження не вичерпує всі психологічні та методичні аспекти цієї проблеми. Перспективними напрямками подальшого дослідження можуть бути:

- розробка та апробація інструментарію для оптимізації процесу психологічного супроводу формування готовності до усвідомленого вибору майбутньої професійної діяльності;

- аналіз специфіки психологічного супроводу формування готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії на рівні кожного окремого компонента: особистісно-цільового, інформаційно-гностичного, рефлексивно-оцінного;

- вивчення проблеми психологічного супроводу формування готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії у дітей з інвалідністю;

- виявлення змісту психологічного супроводу формування готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії у дітей із девіантною поведінкою.